



Οι απαρχές της Αλχημίας

Οι άνθρωποι ανέκαθεν, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα, κατέφευγαν σε ένα κοινό «λεξιλόγιο» συμβόλων για να εκφράσουν τις αντιλήψεις τους για το μυστήριο της ζωής. Οι αλχημιστές αντλούσαν από αυτή την πλούσια και δυναμική συμβολική γλώσσα, προκειμένου να εκφράσουν τη δική τους απόδοση της αλήθειας, σχετικά με τη ζωή και το θάνατο. Τα σύμβολα αποτελούν την ουσία της Αλχημίας και οι εικόνες που χρησιμοποιούσαν οι αλχημιστές μετέδιδαν συχνά περισσότερα από ό,τι οι λέξεις.

Πίσω από τους πολλούς μύθους, στους οποίους οι πέτρες εμφανίζονται ως γεννήτορες των ανθρώπων, βρίσκεται η αντίληψη ότι οι λίθοι ζουν και αναπτύσσονται. Ο Δευκαλίων και η Πύρρα διατάχθηκαν, μετά τον κατακλυ-

σμό, να ρίξουν «τα κόκαλα της μητέρας τους» (δηλαδή πέτρες από τη γη) πάνω από τους ώμους τους, για να γεμίσει και πάλι ο κόσμος από ανθρώπους.

Οι αλχημιστές πάντοτε θεωρούσαν τη γη ως γόνιμη μη-

τέρα και τα μεταλλεύματα μέσα στο έδαφος ως κυοφορούμενα έμβρυα (εικ. 1). Αντιλαμβάνονταν τα ορυκτά κρυμμένα μέσα στη μήτρα της γης, να τρέφονται από αυτήν, διά του πνεύματος, το οποίο η γη δέχεται από τον Ουρανό – αυτός είναι ο λόγος που η περιγραφή της διαδικασίας κατασκευής της φιλοσοφικής λίθου συνήθως ακολουθούσε τους όρους της γεννήσεως, της αναπτύξεως, του ζευγαρώματος και του θανάτου του ανθρώπου. Θεωρούσαν παράλληλα ότι οι εικόνες και τα σύμβολα ήσαν «πραγματικά» και ότι ενσωμάτωναν την ουσιαστική φύση των ουσιών. Γι' αυτό οι αλχημιστές είχαν αναπτύξει, συν τω χρόνω, την ικανότητα να χρησιμοποιούν τα σύμβολα. Με κάθε αναφορά, με κάθε χρώμα, με κάθε ουσία και με κάθε όργανο συμβόλιζαν κάτι άλλο. Για τους αλχημιστές, αλλά και για τον κοινό άνθρωπο του 18ου αιώνα, ο κόσμος ήταν μια «μεγάλη αλυσίδα ύπαρξης», στην οποία έκαστος κρίκος επηρεαζόταν από τον προηγούμενο. Κάθε πλανήτη και κάθε σημείο του ζωδιακού συνδεόταν με σειρά ουσιών, από τις πλέον αιθέριες έως το πιο ταπεινό βότσαλο. Εκτός από τις αιθερικές αυτές σχέσεις, υπήρχαν αντιστοιχίες και σε φυσικό επίπεδο. Η ονομασία του

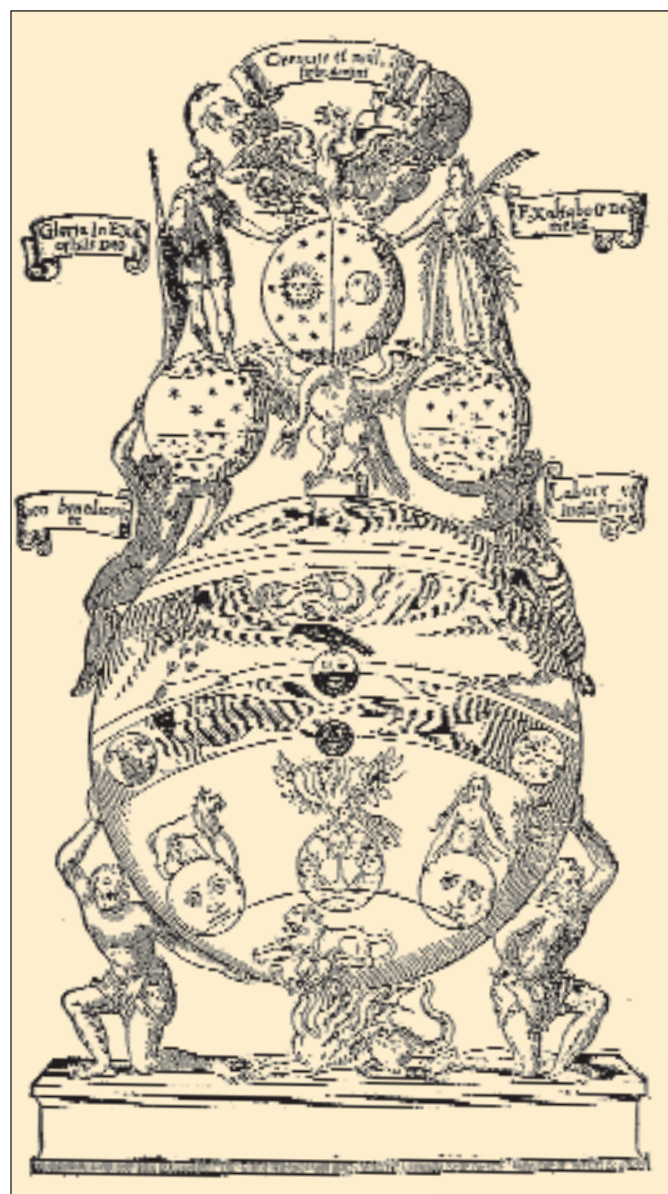


1. Τα επτά μέταλλα της γης προσωποποιημένα με τον χρυσό ως Απόλλωνα στο κέντρο. Από το *Museum hermeticum reformatum*, 1678.

λέοντος «βασιλεύς των ζώων» δεν ήταν απλή παρομοίωση. Στο ζωικό βασίλειο, ο λέων κατείχε την ίδια θέση με αυτήν του άνακτος στο ανθρώπινο βασίλειο, με της φιλοσοφικής λίθου στον χημικό κόσμο (εικ. 2), με του αετού ανάμεσα στα πτηνά, με του δελφίνος ανάμεσα στους ιχθύς και με του Ηλίου ανάμεσα στους πλανήτες. Ο λέων ήταν ένα σύμβολο για οποιοδήποτε από αυτά ή και για όλα αυτά.

Κοσμογονία: Η ησιόδεια Θεογονία

Στην ησιόδεια Θεογονία, η οποία είναι η παλαιότερη σωζόμενη ακέραια θεογονία (την τοποθετούν περί τον Η' αιώνα π.Χ.) διαβάζουμε την ακόλουθη περιγραφή της καταγωγής και της δομής του φυσικού κόσμου (Ησιόδ. Θεογονία 116-134):



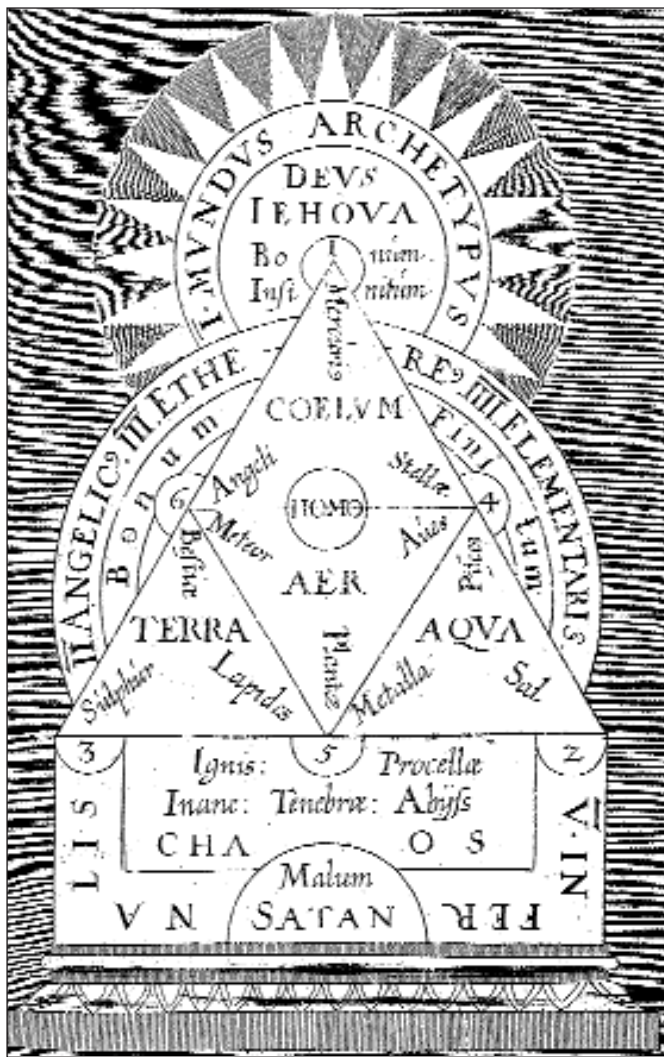
2. Τα τρία στάδια του «Μεγάλου Έργου» δημιουργίας της φιλοσοφικής λίθου. Παρατηρούμε στη βάση του σχεδίου τον λέοντα ως σύμβολο της λίθου. Andre Libau, *Alchymia*, 1606

Έτσι λοιπόν πριν απ' όλα γεννήθηκε το Χάος, κι έπειτα η ευρύτερη η Γαία, των πάντων στέρα έδρα παντοτινή, και τα καταχθιασμένα Τάρταρα σε μια κόχη των απλωτών της γης εγκάτων, κι ο Έρως, ο ωραιότερος απ' τους αθάνατους θεούς, [...]

και από το Χάος γεννήθηκαν το Έρεβος κι η μαύρη Νύχτα, κι από τη Νύχτα πάλι γεννήθηκαν ο Αιθέρας και η Ημέρα, που τους έπιασε και τους γέννησε αφού έσμιξε ερωτικά με το Έρεβος, και η Γαία πρώτα απ' όλα γέννησε τον έναστρο Ουρανό, [...]

Αυτή γέννησε και το πέλαγος το ανήσυχο, που κοχλάζει φουρτουνιασμένο, Τον Πόντο, χωρίς ηδονικό σμίξιμο – κι ύστερα, αφού πλάγιασε με τον Ουρανό, γέννησε τον Ωκεανό, βαθύ κι ορμητικό, και τον Κοίο και τον Κρίο και τον Υπερίωνα και τον Ιαπετό...

Παρατηρούμε ότι τα στοιχεία που γεννώνται είναι αντίθετα από τους γεννήτορες, λ.χ. ο Αιθήρ και η Ημέρα από το Έρεβος –στο οποίο το ουδέτερο γένος του δεν απαγορεύει τη γονική ιδιότητα– και τη Νύχτα, ή είναι παρόμοια, όπως το Έρεβος και η Νύχτα από το Χάος, εάν το Χάος ερμηνευτεί ως σκοτεινό διάστημα, όπως στον Αριστοτέλη (*Φυσ.* Δ1, 208 b29). Κάποιες γεννήσεις δεν μπορούν να εξηγηθούν με καμία από τις ως άνω αρχές, ιδιαίτερως η γέννηση του Ουρανού από την Γαία. Παρατηρούμε δηλαδή, και πάλι, μία ασυνέπεια στη μέθοδο παραγωγής και στους υπόλοιπους στίχους της Θεογονίας. Επί παραδείγματι, ο Έρως παράγεται στο πρώτο στάδιο της διαφοροποίησης, όμως δεν εμφανίζεται άλλο. Η Γαία, στο στίχο 132, παράγει τον Πόντο, «χωρίς ηδονικό σμίξιμο», στο στίχο 125 η Νύχτα σμίγει με το Έρεβος, στο στίχο 123 το Χάος και στο στίχο 126 η Γαία παράγουν ανεξάρτητα απογόνους, αν και υπάρχει ήδη ο Έρως. Αμέσως μόλις δημιουργήσει μόνη της τον Πόντο, στο στίχο 132, η Γαία παράγει τον Ωκεανό (μια πιο προσωποποιημένη οντότητα), σμίγοντας με το γιο και σύζυγό της, Ουρανό. Και φυσικά, «πριν απ' όλα γεννήθηκε το Χάος», η προτεραιότητα του Χάους είναι αξιοσημείωτη (εικ. 3), και πρέπει να εξετάσουμε προσεκτικά τι μπορεί να εννοούσε ο Ησιόδος με τη λέξη «Χάος». Οπωσδήποτε, η ήδη αναφερθείσα ερμηνεία του Αριστοτέλους δεν ευσταθεί, διότι η έννοια «διάστημα» είναι κατά πολύ μεταγενεστέρα της Θεογονίας. Ο Ζήνων ο Κιτιεύς¹ πρότεινε ετυμολογικά το Χάος από το ρήμα «χέεσθαι», ερμηνεύοντάς το ως αυτό που χύνεται, δηλαδή ύδωρ. Τέλος, υπάρχει και η σημερινή έννοια του χάους, ως αταξία, όπως φαίνεται στον Λουκιανό (*Έρωτες* 32), όπου το χάος ερμηνεύεται ως άτακτη, άμορφη ύλη. Αυτή η ερμηνεία έχει στωική προέλευση, όμως είναι και αυτή μια έννοια κατά πολύ μεταγενεστέρα της συγγραφής της



3. Σχέδιο του συμπαντικού κόσμου κατά τις αλχημικές επιταγές. Γερμανική χαλκογραφία, αρχές του 17ου αι.

Θεογονίας. Έχομε δηλαδή ένα κείμενο ανακόλουθο και αντιφατικό, που θυμίζει λίγο τους σκοτεινούς στίχους του Ηρακλείτου, αλλά και κατά πολύ ένα οποιοδήποτε κείμενο Αλχημίας, από τον 3ο έως τον 18ο αιώνα, που καταπιάνεται να δημιουργήσει ζωή αναμειγνύοντας τα τέσσερα στοιχεία με τα συμβολικά, απόκρυφα ονόματά τους, των οποίων μόνον ο αλχημιστής γνωρίζει την πραγματική έννοια αλλά και την κατά τάξιν σειρά.

Όσο για το Χάος, θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι πρόκειται για πανάρχαια πελασγική λέξη, η οποία σημαίνει απλώς «Θεός» (εικ. 4). Διότι το χάος είναι το λησμονηθέν όνομα του Θεού, όπως αναφέρει ο Διονύσιος ο Αρεοπαγίτης, στη *Μυστική Θεογονία* του. Είναι, δηλαδή, Χάος – Χαός – Χέος = Θεός, όπου το δωρικό ε, αντικαθιστά το ιωνικό α και τα χ και θ είναι εναλλασσόμενα σύμφωνα, όπως π.χ. όρνιχος και όρνιθος. Στο αρχαίο πελασγικό αλφάβητο, το χ γράφεται ως θ, όπως και στην ελληνική όσο και τη λατινική και τις άλλες γλώσσες που προέρχονται από αυτήν. Το θ τούτο εκφέρεται στους Λάκωνες ως σίγμα (σ), όπως

θεός = σίος, το σίγμα δε πάλιν τούτο φαίνεται σε πολλές λέξεις να τίθεται αντί του αρχικού εκπεσόντος χ. Τιοιουτρόπως έχομε σελλοί = έλλοί, σῦς = ὕς (δασυνόμενο). Το αυτό συμβαίνει και στη λατινική όπου είναι τα δασυνόμενα ἔξ = sex, ἑπτά = septem, ἥλιος = sol κ.λπ. Αλλά όπως οι λέξεις Χάος και Θεός είναι η αυτή, το ίδιο συμβαίνει και με τις λέξεις χάος και άγιος: χάος – χάιος – χάγιος = ἅγιος (δασυνόμενο), όπου το δασύ πνεύμα αντικαθιστά, ως επί το πλείστον, το χ. Συγγενής λέξη προς την ἅγιος είναι και η ἄγος, σημαίνουσα, κατά τον Ησύχιο, παν το τίμιον και άξιον σεβασμού. Επί παραδείγματι, θεών άγος, άγη = τα θεία μυστήρια. Όμως και ο θεός είναι και φως, «φως το αληθινόν», «φως οικών απρόσιτον», «φως του κόσμου» (Α. Ιωάννου 1.5, 2.8. Α. Τιμοθέου 5.5, 6.16. Ευαγγ. Ιωάννου 1.9, 8.12, 9.5. Ματθαίου 5.14. Εφεσ. 5.8), όπου το χάος = φάος και συναιρούμενον δίνει φως, διότι το χ εναλλάσσεται συνηθέστατα με το φ (χτιαρός=φλιαρός, χλόη=φλώ, δάφνη=δαύχνη, αφή=αυχήν, κωφεύειν=κωχεύειν, έχις=όφις κ.λπ.).

Οι αρχαίοι Έλληνες, αναφερόμενοι στον Θεό, την ονομασία χάος-φως απέδιδαν στον Ήλιον, εξ ου και ο ποιητής Άρατος (Γ' αι. π.Χ.), επεξηγώντας το του Ησιόδου «ήτιοι μιν πώτιστα χάος γένετο», γράφει: «ειδ' άγε τη λέξη πρωθ' Ήλιον αρχήν / εξ ου δη εγένετο τά νυν εσορόμενα πάντα».

Η ελληνική ποιητική γλώσσα

Είναι απολύτως εξακριβωμένο ότι ο επίσημος λόγος στα προϊστορικά χρόνια είχε τη μορφή τραγουδιού και ψαλμωδίας. Δεν ήταν μόνο οι κάθε λογής ύμνοι στους θεούς, τους ήρωες και τους προγόνους, αλλά και όλες οι εντολές, οι νόμοι και οι ρήτρες, που ρύθμιζαν και οριοθετούσαν την κοινωνική συμβίωση, όπως και την οργάνωση της εργασίας στις προϊστορικές –κατ' άλλους πρωτόγονες– κοινωνίες. Ο Στράβων γράφει πως, κάθε φορά που η ποιητική διατύπωση παρουσιαζόταν ως επίσημος λόγος, χρησιμοποιούσε τη μελωδία. Αναφέρει ακόμα πως και το «αείδειν αντί του φράζειν τιθέμενον παρά τοις πάλαι». Μας πληροφορεί επίσης πως οι παλαιοί άνθρωποι τα διανοήματά τους τα εξέφραζαν με τον έμμετρο λόγο. Αργότερα, αφήνοντας το μέτρο, κράτησαν τις άλλες ιδιότητες της ποιητικής έκφρασης και έγραψαν (σε πεζό λόγο) τα συγγράμματά τους (I, 18). Και εξηγεί ακόμα τι εννοεί γράφοντας ωδή: «τούτο δ' ην ωδή ή λόγος μεμελημένος». Δηλαδή ωδή στα προϊστορικά χρόνια ήταν όχι το απλό τραγούδι, αλλά αυτό το οποίο εψάλλετο, ένα είδος ψαλμωδίας. Και ο Αθήναιος πάλι γράφει: «Το παλαιόν γαρ και των ηρώων τας πράξεις και των θεών τους ύμνους δι' ωδής εποιοούντο» (XIV, 633c). (Επομένως, όπως οι ιατρικές συνταγές και οι μηχανικές περιγραφές στον Όμηρο, έτσι και η συνταγή παρασκευής του *ιξήρος* ή *ελιξηρίου* ή *φιλοσοφικής λίθου* θα υπήρξε, εν αρχή, σε ωδή).

Εφόσον, λοιπόν, ο έμμετρος λόγος έχει πανάρχαια κα-

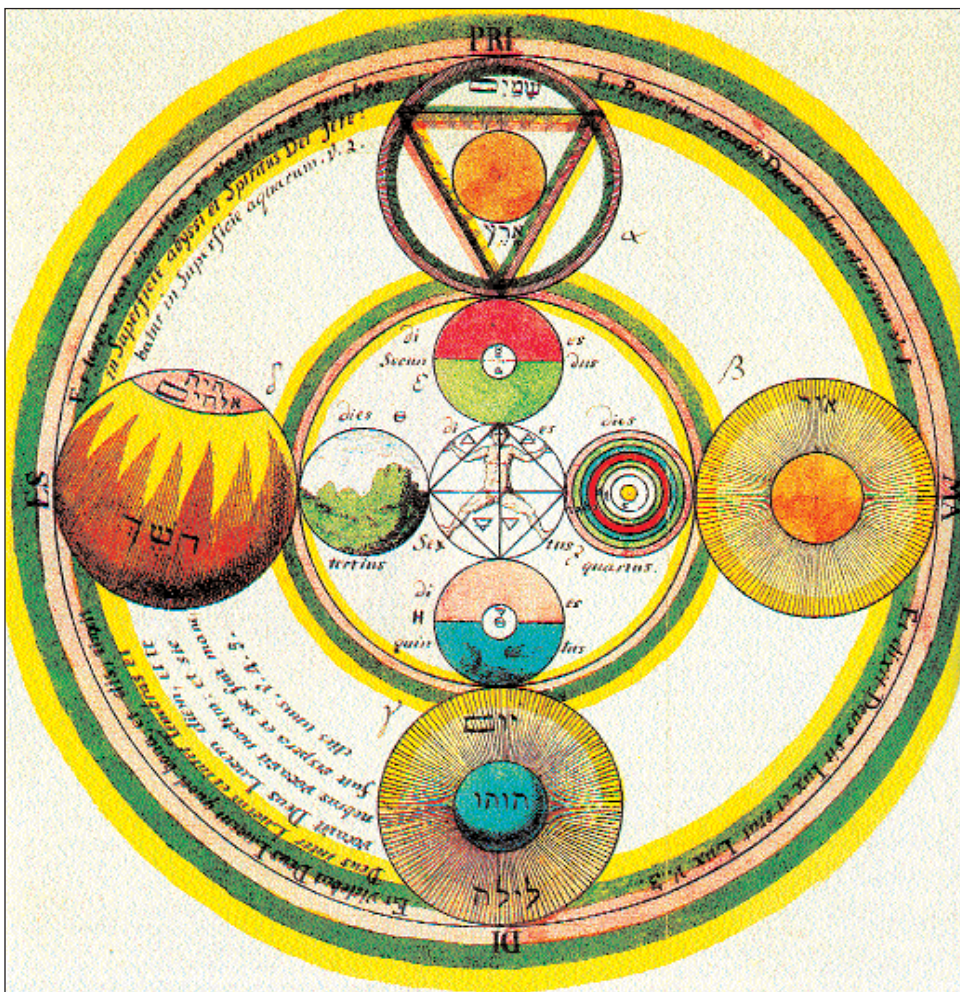
ταγωγή και παρουσιάζεται ως καθολικό φαινόμενο, την εποχή που η ανθρώπινη κοινωνία βρισκόταν στην αρχή της εξελικτικής της πορείας, θα πρέπει να υπάρχει κάποια αιτία για να έχει η ποίηση το προβάδισμα στην παγκόσμια λογοτεχνία. Στην αρχέγονη εποχή, η ποίηση, η μουσική και η εργασία δημιουργούσαν ένα μοναδικό μείγμα, με την εργασία ως βασικό στοιχείο. Η εργασία εμφανίζεται πολύ πριν από την τέχνη. Έτσι, τα πρώτα τραγούδια στην προϊστορική εποχή θα είχαν άμεση σχέση με την παραγωγή. Σε όλες τις πρώτες βαθμίδες πολιτισμού, ο ρυθμός χρησιμεύει για να ανακουφίζει τον κόπο του εργάτη. Γι' αυτό πρώτα βρέθηκε η μελωδία και μετά άρχισαν να φτιάχνουν στίχους, με τελικό αποτέλεσμα να έχουμε μουσική και τραγούδι σε άμεση σχέση με την παραγωγική εργασία, την οποία εν τέλει καθοδηγούσαν στις ομαδικές εργασίες της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, αλλά και της αλιείας, της οικοδομικής και άλλων (σιδηρουργίας, κεραμικής).

Ο Ευγένιος Βούλγαρις στην πραγματεία του *Περί Μουσικής*, την οποία συνέγραψε κατά τη δεκαετία 1780-1790 και η οποία τυπώθηκε μόλις το 1868, υποστήριξε ένθερμα την άποψη της επιδράσεως της μουσικής στην εργασία.

Έχει συγκεντρώσει μάλιστα από τις αρχαίες πηγές τα τραγούδια τα οποία οι αρχαίοι Έλληνες είχαν, στους ιστορικούς χρόνους, για διάφορες εργασίες (άλεσμα, θερισμό, τρύγο και άλλες ομαδικές εργασίες). Δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι κατά τους προϊστορικούς χρόνους, αλλά και κατόπιν, όπου υπήρχε το πρότυπο του άνακτος ή του άρχοντος και των υπηκόων ή δουλοπαροίκων, εργασίες όπως το κυνήγι, το ψάρεμα, το όργωμα, η σπορά, ο θερισμός κ.λπ., γίνονταν ομαδικά. Αυτός είναι ο λόγος που στα τραγούδια αυτά υμνούσαν όχι μόνον οι προστάτες θεοί, αλλά και οι γενάρχες και οι βασιλείς, ως οργανωτές της κάθε είδους παραγωγικής εργασίας και θεματοφύλακες της πείρας των περασμένων γενεών.

Παράλληλα όμως, υπήρχαν και πόλεμοι, επιδρομές και μεταναστεύσεις, γεγονότα τα οποία, και αυτά, υμνούσαν, οπότε και καταγράφηκαν. Σήμερα γνωρίζουμε την ύπαρξη γραφής, έστω και ιερατικής, στην προϊστορική Ελλάδα, ήδη από 8-10 χιλιετίες. Βεβαίως, με την απαράβατη συνθήκη ή και τρόπο εκφράσεως εκείνης της εποχής τα πάντα καταγράφονταν έμμετρα, τα ανδραγαθήματα των αρχηγών, οι ηρωικές τους πράξεις και όλα τα εκάστοτε

συμβάντα της πατρίδας του οικισμού ή της μικρής πόλεως. Επειδή, όμως, οι αρχηγοί ό,τι έκαναν το έκαναν με τη θέληση και κατόπιν εντολών των θεών της κοινότητας, μαζί με τα ανδραγαθήματα των ηρώων περιγράφονταν και υμνούσαν και τα κατορθώματα των θεών. Τα τραγούδια αυτά είναι τα έπη και αποτελούν την πρώτη γνωστή, σε εμάς, ποίηση των αρχαίων Ελλήνων. Δεν φαίνεται όμως η επική ποίηση να ήταν αποτέλεσμα ατομικής ιδιοφυΐας και εμπνεύσεως, καθώς στην προϊστορική κοινωνία, στο γένος, στη φατρία, κυριαρχούσε η ομάδα, και το άτομο δεν είχε ανεξάρτητο ρόλο. Τα έπη δείχνουν πως είναι συρραφή από τμήματα ποιητικού λόγου διαφόρων εποχών, όμως ό,τι είναι γραμμένο είναι αποτέλεσμα της εμπνεύσεως των Μουσών. Τα έπη, λοιπόν, μοιάζουν να είναι έργο ενός ιερατείου, που επί σειρά αιώνων κατέγραφε γεγονότα, τα οποία κάποια στιγμή σχημάτισαν ένα σύνολο, την «ιερή παράδοση του γένους». Και πρέπει να ληφθεί και πάλι υπ' όψιν ότι, τότε, στα προϊστορικά χρόνια, μυθολογία, ιστορία και θε-

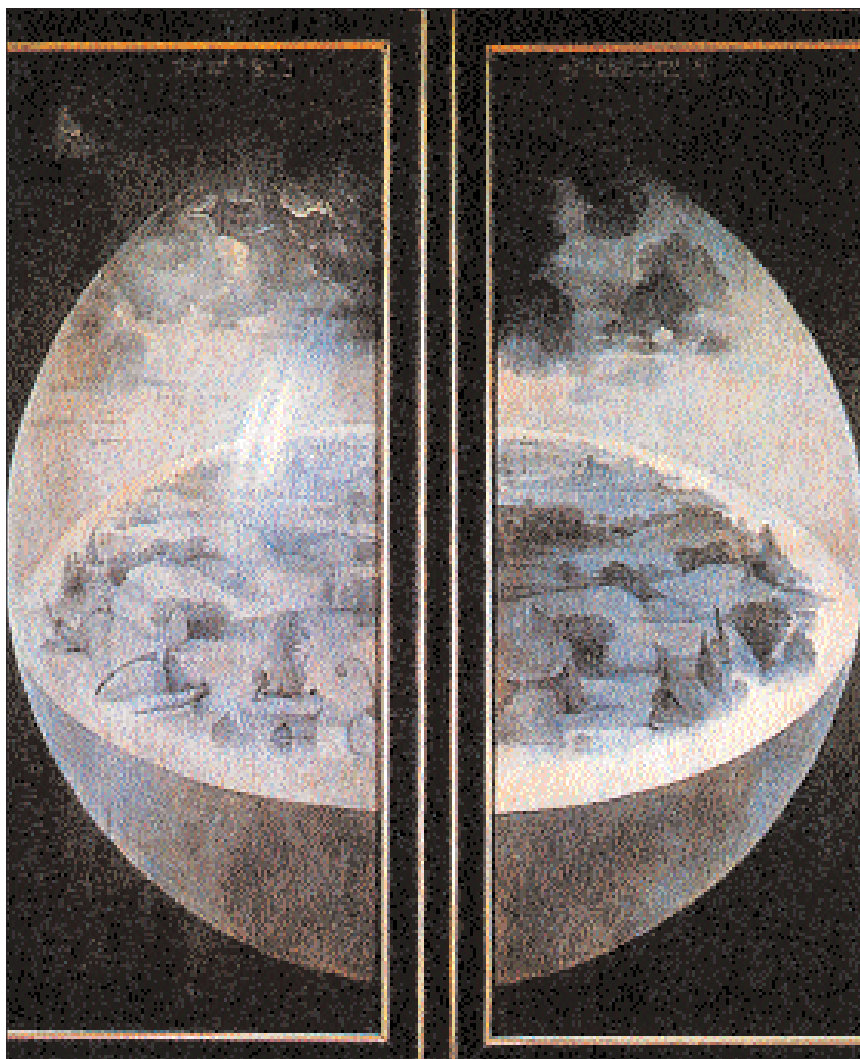


4. Σχέδιο του κόσμου, κατά τις αλχημικές επιταγές, αλλά με προσθήκη μαγικών-καβαλιστικών στοιχείων. G. von Welling, *Opus mago-cabalisticum et theologicum*, 1708.

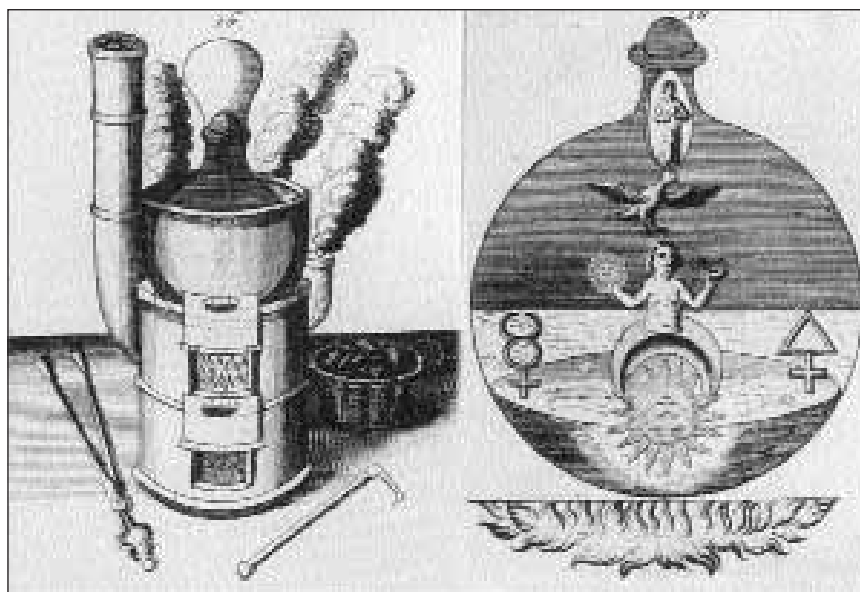
ολογία ταυτίζονταν. Ο μύθος συγκέντρωνε όλη την ιστορική και θρησκευτική παράδοση και αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο οι αρχαίοι Έλληνες πεζογράφοι και ποιητές, όταν αναφέρονταν στη μυθολογία, εννοούσαν και τη θεολογία. Πολύ αργότερα η λέξη «μύθος» πήρε τη σημασία της πλαστής ιστορίας (Στράβων Ι, 19-20).²

Μια φαινομενικά απλοϊκή αντίληψη για τον κόσμο

Μια λαϊκή αντίληψη για τη φύση του κόσμου, την οποία μπορούμε να εντοπίσουμε κυρίως σε διάφορα χωρία του Ομήρου, είναι χονδρικά η εξής: Ο Ουρανός είναι ένα στερεό ημισφαίριο, σαν μια κούπα (Ρ 425, «χάλκεον ουρανόν, πρβλ. Πίνδαρος *Νεμ.* 6, 3-4», «ουρανόν ες πολύχαλκον» στο Ε 504 και γ2, «σιδήρεον ουρανόν» στο ο 329 και ρ 565). Αποδεδειγμένα όμως ο Όμηρος φαίνεται δεινός αστρονόμος. (Ο γεωγράφος Στράβων (64 π.Χ.-20 μ.Χ.) χρησιμοποιεί την ομηρική γεωγραφία, όπως προκύπτει από τα έπη, μαζί με την αστρονομία, ως συμπληρωματική της επιστήμη, αναφέροντας τη σπουδαιότητα την οποίαν έχει η γνώση της αστρονομίας στη μελέτη της γεωγραφίας, προσθέτοντας μάλιστα ότι στο παρελθόν, οι σχετικοί με αυτά τα θέματα μύθοι χρησιμοποιούνταν ως διδακτικό μέσον. Καταγράφει δε χαρακτηριστικά παραδείγματα από την ομηρική αστρονομία και γεωγραφία, ως αναφορές για τον οδηγό του. Αυτό και μόνον αρκεί για να δείξει ότι η επιστημονική αξία των ποιητικών περιγραφών των ομηρικών επών είχε παραμείνει ζωντανή στην ανθρώπινη μνήμη, τουλάχιστον μέχρι και τον 1ο αιώνα μ.Χ.) Πώς μπορεί να συμβιβαστούν με τις αναμφισβήτητες γνώσεις του όλα αυτά τα μεταλλικά καλύμματα της γης, που θυμίζουν περισσότερο καπάκια μεταλλικής χύτρας παρά έναστρο ουρανός; Αλλά ας επανέλθουμε στην παρ' Ομήρω φύση του κόσμου. Ο ουρανός σκεπάζει τη στρογγυλή γη και το κατώτερο μέρος του διαστήματος μεταξύ γης και ουρανού, το οποίο περιλαμβάνει τα σύννεφα, περιέχει αέρα. Ότι ακριβώς θα περιείχε και η μεταλλική χύτρα την οποίαν εντοπίσαμε προηγουμένως, δηλαδή υδρατμούς ως σύννεφα και αέρα. Κάτω από την επιφάνειά της, η γη εκτείνεται πολύ σε βάθος και φθάνει πάνω από τον Τάρταρο (Θ 13 κ.ε.). Είναι πράγματι ενδιαφέρον ότι ο Όμηρος δεν θεωρεί τη γη ως επίπεδη επιφάνεια



α



β

5. (α) Η εικόνα του κόσμου, την οποία παραδίδει ο Hieronymus Bosch το 1510, δείχνει να ταυτίζεται με την ομηρική περιγραφή. (β) Στις χαλκογραφίες του J.C. Barchusen, του 1718, βλέπουμε τον άμβυκα δημιουργίας της φιλοσοφικής λίθου επάνω στον αλχημικό φούρνο (σχ. 16), στο δε ών της γενέσεως (σχ. 18) ξεχωρίζουν και πάλι τα τρία επίπεδα.

νεια, αλλά της αναγνωρίζει και τρίτη διάσταση, αυτήν του βάθους, και μάλιστα τόσο μεγάλου που φθάνει μέχρι τον Τάρταρο. Σε αυτό συμφωνεί και ο Ξενοφάνης, ο οποίος υπερθεματίζει αναφέροντας: «της γης η πάνω άκρη είναι αυτή που βλέπουμε στα πόδια μας και που αγγίζει τον αέρα, ενώ η κάτω άκρη της φθάνει ως το άπειρον» (Απόσπ. 28, Αχιλλεύς, Εισαγ. 4, σ. 34, 11, Maass). Βλέπουμε τώρα ότι η μεταλλική χύτρα στην οποία αναφερθήκαμε ανωτέρω (εικ. 5 α-β) είναι πλέον διαμορφωμένη, κανονική και με ανάλογο βάθος. Ο Όμηρος δίνει και κάποιες διαστάσεις στο θέμα της γης (Θ 116), στο οποίο συμφωνεί και ο Ησίοδος (Θεογ. 720). Ο Τάρταρος παρουσιάζεται να βρίσκεται τόσο πιο κάτω από τη γη όσο είναι ο ουρανός πάνω από αυτήν και να είναι και αυτός μεταλλικός με χάλκινο φράχτη ολόγυρά του (Ησίοδ. Θεογ. 726). Για να θυμηθούμε τη μεταλλική χύτρα μας, αυτή θα στηριζόταν επάνω σε έναν πύραυλο (μαγκάλι) προφανώς με αναμμένα κάρβουνα για να βράσει το νερό της χύτρας μας, με ό,τι άλλο περιέχει.

Οπωσδήποτε δεν αναφέρεται ρητά, αλλά υπονοείται, ότι το πρώτο στάδιο της ησιόδειας Κοσμογονίας ήταν ο χωρισμός Γης και Ουρανού, μια ιδέα η οποία ήταν αρκετά οικεία στην αρχαία Ελλάδα, όπως πληροφορούμεθα από τον Διόδωρο (Ι, 7, 1)³: «Γιατί στην αρχική σύσταση του σύμπαντος ο ουρανός και η γη είχαν μια μορφή και η φύση τους είχε μικτό χαρακτήρα. Κατόπιν τα σώματά τους χωρίστηκαν και ο κόσμος απέκτησε τη διάρθρωση που βλέπουμε σήμερα...» Αντίληψη με την οποία συμφωνεί και ο Ευριπίδης (απόσπ. 48 από τη *Μελανίππη*):

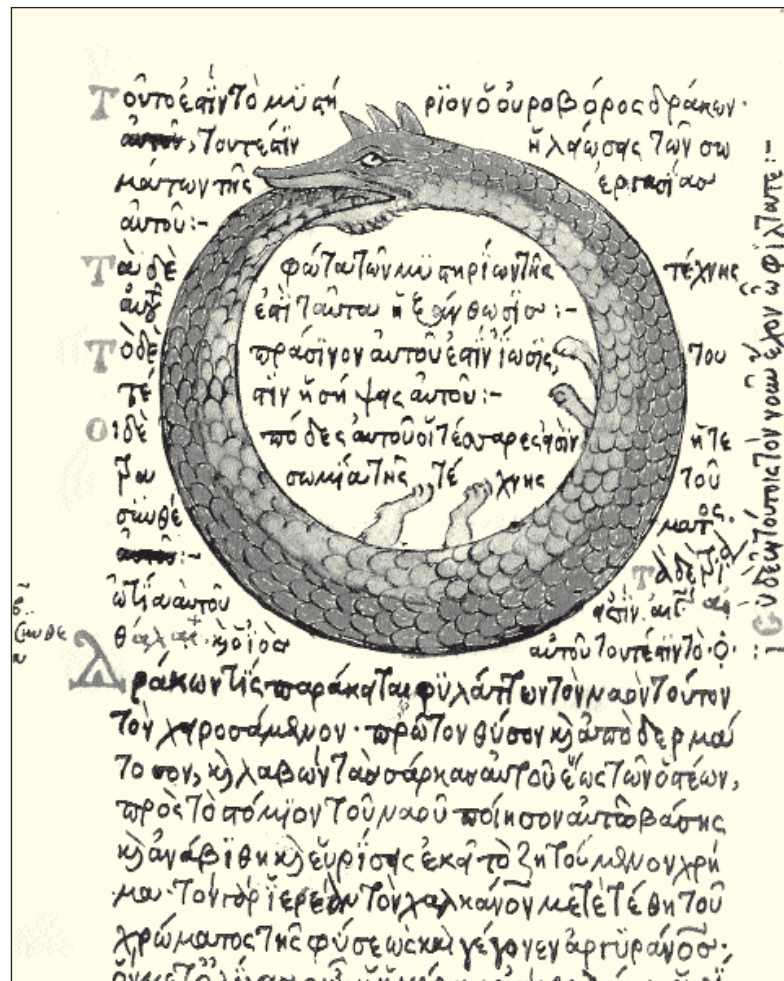
... Και τούτη η ιστορία δεν είναι δική μου, αλλά της μάνας μου,
 πως δηλαδή κάποτε ο ουρανός και η γη ήταν ένα·
 κι όταν χωρίστηκαν μεταξύ τους
 γέννησαν τα πάντα και τα παρέδωσαν στο φως
 τα δένδρα, τα πουλιά, τα τετράποδα, τα πλάσματα
 που τρέφει η θάλασσα και το γένος των θνητών.

Οι αρχαίοι Έλληνες αλχημιστές και η γένεση της Αλχημίας

Στις απαρχές του πολιτισμού κάθε γνώση έπρεπε απαραίτητως να φέρει ένα θρησκευτικό και μυστικιστικό ένδυμα, και κάθε φυσική ενέργεια ταυτιζόταν ή αποδιδόταν στους θεούς. Ουδείς θα σκεπτόταν τότε να προβεί σε οιοδήποτε έργο πολιτικό, στρατιωτικό, ιατρικό, οικοδομικό ή άλλο, εάν πρωτίστως δεν επισκεπτόταν ένα ιερό για να επικαλεστεί τη βοήθεια των μυστηριωδών δυνάμεων, οι οποίες κυβερνούσαν το Σύμπαν. Και μόνον μετά ακολουθούσε η δημιουργία, για όποιο αντικείμενο είχαν επικαλεσθεί τις άορατες αυτές δυνάμεις, μια δημιουργία που επιτέλους είχε γνώμονα την αντικειμενική σκέψη και την ψυχρή λογική. Κάποτε όμως άρχισε να γίνεται αντιληπτό ότι οποιοδήποτε έργο υλοποιείται δυνάμει της ανθρώπινης λογικής, η οποία

το προγραμματίζει, και της ανθρώπινης δραστηριότητας η οποία το υλοποιεί. Τότε εγκαινιάστηκε μια νέα περίοδος στην πορεία της ανθρωπότητας, «μισολογική», «μισομυστικιστική», η οποία προηγήθηκε της αληθούς αντικειμενικής επιστήμης. Την περίοδο αυτή ήκμασαν οι λεγόμενες «ενδιάμεσες επιστήμες» της Αστρολογίας, της Αλχημίας, της Δυνάμεως των Λίθων, και της Ιατρικής των φυλακτών, που τότε εθεωρούντο Επιστήμες, ενώ σήμερα χαρακτηρίζονται ως αγυρτείες. Όμως οι επιστήμες αυτές αποτέλεσαν, για μια μεγάλη μεταβατική περίοδο στην ιστορία του ανθρώπινου πνεύματος, ό,τι αναγκαίο ώστε ο πολιτισμός μας να εξελιχθεί από την εποχή των πνευμάτων, της μαγείας και των θεϊκών επικλήσεων στον σημερινό απόλυτα θετικό και άκαμπτο επιστημονικό πολιτισμό. Από αυτή την άποψη η εξέλιξη η οποία πραγματοποιήθηκε από τα προϊστορικά χρόνια μέχρι τον κλασικό ελληνισμό, και επέκεινα μέχρι σήμερα, δεν ήταν ομοίμορφη.

Αν η αληθής επιστήμη προώθησε πιο γρήγορα τα Μαθηματικά, η επικράτησή της στα θέματα της Αστρονομίας εβράδυνε σημαντικά εξαιτίας της εκ παραλλήλου συνεχείας της Αστρολογίας μέχρι σχεδόν τα νεώτερα χρόνια. Πο-



6. Ο ουροβόρος όφις. Από αχρονολόγητο ελληνικό χειρόγραφο, που αντιγράφει τη Βίβλο του Συνεσίου.

λύ βραδύτερη ήταν η πρόοδος στη Χημεία, όπου η Αλχημία, μια παράξενη επιστήμη, διατήρησε μέχρι το τέλος του 18ου αιώνα τις ελπίδες των ζηλωτών της στα θαύματα. Είναι πράγματι παράδοξο το ότι η Χημεία, η πλέον θετική ίσως από τις επιστήμες, της οποίας γνωρίζουμε το αντικείμενο, ξεκινά την πορεία της με αλλόκοτες ιστορίες για την τέχνη της χρυσοποιίας και της μετουσίωσης των μετάλλων. Η ιστορία των επιστημών ελκύει κατά κύριο λόγο τους φιλοσόφους και όσους γενικά ενδιαφέρονται για την πορεία του ανθρωπίνου πνεύματος. Ενώ οι ειδικοί επιστήμονες δεν ενδιαφέρονται ούτε για την ιστορία ούτε και για τις αφηρημένες ιδέες της επιστήμης τους, οι φιλόσοφοι επιμένουν στην εξέταση της Χημείας, χάρη στο τεχνικό της λεξιλόγιο και την ιδιαιτερότητα ανακυκλώσεως των ιδεών της. Όμως για να επιτευχθεί το άριστον αποτέλεσμα σε μια τέτοια εξέταση της επιστήμης αυτής, θα πρέπει να μελετήσει κανείς κατά πρώτο και κύριο λόγο τα ελληνικά χειρόγραφα, ανέκδοτα τα περισσότερα, τα οποία περιέχουν τις πλέον αρχαίες, πραγματικές μαρτυρίες, πάνω στο θέμα αυτό. Τότε ο ερευνητής θα ανακαλύψει καινούριες, ανεξερεύνητες αλήθειες στην ιστορία των ιδεών και θα αντιληφθεί ότι οι αρχαίοι Έλληνες αλχημιστές είχαν καταστεί κοινωνοί των ιεροπραξιών και των μυστικών διδαγμάτων, που προηγήθηκαν του Χριστιανισμού και μετείχαν τόσο των γνώμων όσο και των προλήψεων της παράξενης αυτής εποχής και της αινιγματικής της διδασκαλίας.

Οι ελληνικοί πάπυροι από την αρχαία Αίγυπτο, οι οποίοι σώζονται σε ευρωπαϊκά κέντρα κυρίως, όπως στο Λούβρο, στο Βερολίνο, στη Λυόν, στη Βιβλιοθήκη του Αγίου Μάρκου της Βενετίας και αλλού, μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για κάποιου τύπου Σώμα Ελλήνων Αλχημιστών που κατέγραψαν οι Βυζαντινοί λόγιοι. Εκτός από τους παπύρους σώζονται και άλλα αλχημιστικά χειρόγραφα (εικ. 6). Σε ένα από αυτά ο αλχημιστής Στέφανος εκθέτει τη θεωρία για την πρώτη ύλη και τον υδράργυρο των φιλοσόφων. Σε κάποιο άλλο ο Ολυμπιόδωρος γράφει για τη διδασκαλία των Ιώνων φιλοσόφων, η οποία προέρχεται από πηγές που δεν υπάρχουν πλέον, αλλά τα κείμενά τους παραβάλλονται προς αυτά των δασκάλων της Αλχημίας. Επίσης σώζεται πληθώρα χειρογράφων του 10ου και του 11ου αιώνα, τα οποία φυλάσσονται στη Βιβλιοθήκη του Αγίου Μάρκου της Βενετίας. Είναι η προσωπική συλλογή του φίλου και μαθητή του Γεωργίου Γεμιστού Πλήθωνος, Βησσαρίωνος, μετέπειτα Καρδινάλιου στην Ιταλία. Δεινός αλχημιστής ο Βησσαρίων, πεθαίνοντας δώρισε τη μεγάλη και πολύτιμη συλλογή αρχαίων και νεώτερων αλχημιστικών χειρογράφων στον Άγιο Μάρκο Βενετίας. Παρόμοια χειρόγραφα, μεταξύ των οποίων οι περιλήψεις του Πατριάρχου Φωτίου και του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου, αποκαθιστούν αυτούς τους συγγραφείς, αποκαλύπτουν περαιτέρω τις προσωπικότητές τους και ακόμα υποδεικνύουν τη σχέση τους με τη Δημοκρατία Σχολή της Αιγύπτου που ήκμα-

σε τους πρωτοχριστιανικούς αιώνες, καθώς και με τους Γνωστικούς και Νεοπλατωνικούς φιλοσόφους. Έτσι αντιλαμβάνεται κανείς την αλληλουχία των ιδεών για τη μετουσίωση των μετάλλων, αλλά και τη φυσική φιλοσοφία, η οποία χρησίμευσε ως οδηγός τους, όπως και τη θεωρία για το ενιαίο της ύλης. Η θεωρία αυτή διαμορφώθηκε από τους Έλληνες, από αυτούς την παρέλαβαν οι Άραβες, οι οποίοι τη μετέδωσαν με τη σειρά τους στους σοφούς της Μεσαιωνικής Ευρώπης, από τους οποίους τελειοποιήθηκε, την εποχή του Νεύτωνα και του Boyle, και τον 18ο αιώνα, όταν άρχισαν να αναπτύσσονται οι πρακτικές βιομηχανικές τεχνικές γνώσεις, οι οποίες διαρκώς τελειοποιούνταν. Έτσι τα περί ύλης και φύσεως συστήματα των αρχαίων Ελλήνων έφτασαν στους νεώτερους χρόνους. Το πραγματικά άξιο θαυμασμού είναι ότι οι απόψεις για τη σύσταση της ύλης, στις οποίες οι επιστήμονες καθημερινά επανέρχονται, δεν απέχουν πολύ από τις ουσιαστικές απόψεις των πρώτων αλχημιστών, πράγμα που αποδεικνύεται εύκολα με την παραβολή των παλαιότερων αντιλήψεων προς τα συστήματα και τις θεωρίες των νεωτέρων χημικών.

Είναι σημαντική η ανορθολογικότης του κοσμοειδώλου, στο οποίο στηρίζεται η προσωκρατική φυσική φιλοσοφία, τόσο ώστε να μας δημιουργεί κάποια ερωτηματικά. Τα κείμενα που διατρέξαμε, του Ομήρου και του Ησιόδου, χωρίς αμφιβολία περιέχουν κάποια έντονα στοιχεία ανορθολογισμού, τα οποία δεν συνάδουν με άλλα σημεία που έχουν σαφώς φυσική επιστημονική υπόσταση. Η αρχαία Ελλάς του Η' αιώνα π.Χ., όπου θέλουν να τοποθετούν τον Όμηρο, ή ακόμα και της περιόδου την οποία περιγράφει ο Όμηρος, ας πούμε τον ΙΓ' αιώνα π.Χ. δεν ήταν, με κανέναν τρόπο, πραγματικά πρωτόγονη. Η διοικητική διάρθρωση του ΙΓ' αιώνα π.Χ. και η λογοτεχνική αίσθηση και οργάνωση του Η' αιώνα π.Χ. μαρτυρούν ότι έχουμε ήδη να κάνουμε με κοινωνίες όπου υπήρχε λογική και ψυχολογική εκλέπτυνση. Λόγου χάριν, η ομηρική αντίληψη για τον Οδυσσέα, μας παρουσιάζει έναν άνθρωπο ικανό να φιλοσοφεί, έναν άνδρα ο οποίος δεν διακρίνεται τόσο για την πανουργία του όσο για τη δυνατότητά του να αναλύει πολύπλοκες καταστάσεις και τελικά να κάνει ορθολογικές επιλογές. Το βλέπουμε αυτό όταν εξετάζει τις διάφορες εναλλακτικές λύσεις που ανοίγονται μπροστά στους Αχαιούς και τις ενδεχόμενες συνέπειές τους, καθώς ξεμακραίνει αποθαρρημένος από τη βραχώδη ακτή της Σχερίας (στο ε της Οδύσσειας). Η σχέση του με τους θεούς και τις θεές, ακόμα και με την Αθηνά, παίζει μάλλον δευτερεύοντα ρόλο στις περισσότερες αποφάσεις του και στη συμπεριφορά του, καθώς εμφανίζεται ως ένας ορθολογικός άνθρωπος με οξυμμένη αίσθηση για ό,τι πραγματικά μετράει στη ζωή του. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι παραμένει τέτοιος, παρόλο που συχνά αντιμετωπίζει τότε τη μετουσιωτική μαγεία της Κίρκης, τότε τέρατα, η εμφάνιση των οποίων είναι πέρα από κάθε φαντασία, όπως ο Πολύφημος, και τότε μια άγνωστη σε αυτόν υψηλή τεχνο-

λογία την οποία εμφανίζουν τα πλοία των Φαιάκων, όπως του τα περιγράφει ο Αλκίνοος. Θα πρέπει ίσως να αναθεωρήσουμε την κριτική στάση μας και να αντιμετωπίσουμε αυτά τα στοιχεία ανορθολογισμού που συναντούμε στα ομηρικά κείμενα, ως υφιστάμενα για κάποιον απώτερο λόγο, άγνωστο ακόμα σε εμάς.

Ο Ησίοδος επίσης, με διαφορετικό τρόπο, αν και φαινομενικά δίνει μια μυθική και επομένως ανορθολογική εικόνα του κόσμου, τηρεί εποικοδομητικά λογική στάση, ταξινομώντας και συνθέτοντας αφηγήσεις από διάφορες περιοχές και τονίζοντας ορισμένα τους στοιχεία. Αλλά έκανε και κάτι περισσότερο, κάτι που ξεπερνούσε τη σημασία ακόμα και



7. Ο αλχημικός ανδρόγυνος, από μικρογραφία του 16ου αι. Με τα διαφορετικά χρώματα που φέρει συμβολίζει τα διάφορα στάδια δημιουργίας της φιλοσοφικής λίθου.

της συγκέντρωσης των τόσο σημαντικών κοσμογονικών θεμάτων της Θεογονίας του. Γιατί το σχέδιό του, να συνθέσει μια συστηματική Κοσμογονία και Θεογονία και κατόπιν να εξετάσει την κυριαρχία της τάξης (ή τη διατάραξή της) στον διαφοροποιημένο κόσμο, προϋποθέτει μια σφαιρική αντίληψη για το Σύμπαν, τόσο για την οργάνωση και τη βασική αρχή που διέπει τη λειτουργία του, όσο και για το ρόλο που παίζει ο άνθρωπος μέσα σε αυτό. Τα επιμέρους αντιφατικά και ανορθολογικά στοιχεία του κειμένου του, εάν αυτό είχε γραφεί τουλάχιστον μετά τον 3ο αιώνα, θα τα αποδίδαμε σε μια εσκεμμένη τακτική, όμοια με αυτή των αλχημικών έργων των προσωκρατικών φιλοσόφων, που βρίθουν από ανορθολογικές, αιγιματικές και σκοτεινές εκφράσεις. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, οι μελετητές μπαίνουν καμιά φορά στον πειρασμό να θεωρήσουν τον Ησίοδο ως πρώτο προσωκρατικό φιλόσοφο. Όμως ανάμεσα σε αυτόν και τον Αναξίμανδρο, για παράδειγμα, υπάρχει ένα πελώριο χάσμα, του οποίου αν δεν μπορούμε να συλλάβουμε απολύτως τη φύση, πρέπει ωστόσο να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε έστω μια ιδέα του. Διότι η μετάβαση από τους μύθους στη φιλοσοφία, «από το μύθο στο Λόγο», όπως το διατυπώνουν μερικοί, είναι πολύ πιο επαναστατική από όσο συνεπάγεται μια απλή διαδικασία αποπροσωποποίησης ή «απομυθολογοποίησης», η οποία νοείται είτε ως απόρριψη της αλληγορίας, είτε ως ένα είδος αποκρυπτογράφησης της. Είναι μια σχεδόν μυστηριακή μεταλλαγή στους τρόπους σκέψης, στην ίδια τη λειτουργία της νόησης. Γιατί στην πραγματικότητα συνεπιφέρει και συγχρόνως προϋποθέτει αλλαγές οι οποίες έχουν πολιτικό, κοινωνικό και θρησκευτικό χαρακτήρα και όχι απλώς διανοητικό. Αλλαγές που σημαίνουν την απομάκρυνση από την κλειστή παραδοσιακή κοινωνία και την εξέλιξη προς μια κοινωνία ανοιχτή, στην οποία οι αξίες του παρελθόντος φθίνουν, παραχωρώντας τη θέση τους σε πραγματικά πρωτότυπες ιδέες για την ίδια την κοινωνία και για τον διευρυνόμενο περίγυρό της.

Όμως, στους ανορθολογισμούς των ομηρικών και ησιόδειων κειμένων, μερικοί βλέπουν τα δείγματα μιας παράπλευρης της φιλοσοφίας στοχαστικής διεργασίας, η οποία τότε έφερε τον τίτλο «θεία και ιερά τέχνη», αλλά παρέμεινε γνωστή ως Αλχημία. Μερικοί γνώστες διακρίνουν στα

αρχαιότατα ελληνικά κείμενα που αναφέραμε, αποσπάσματα αινιγματικά και γριφώδη, σαφώς αλχημικά. Στην πεποίθησή τους, τους ενισχύει, πέραν της αποκρυφιστικής παραδόσεως, ο πίνακας των συμβόλων της «εράς τέχνης», ο οποίος, παρατιθέμενος σε πίνακες συμβόλων ιερογλυφικών, μινωικής γραμμικής γραφής Α και Β, δίδει εμφανώς την ταυτότητα κοινών συμβόλων.

Με τον τρόπο αυτόν, παραθέτοντας τους πίνακες (ιερογλυφικής, Γραμμικής Α και Γραμμικής Β της μινωικής Κρήτης μαζί με τον συνταχθέντα, το 1998 από τον Γάλλο αρχαιολόγο καθηγητή Paul Faure, πίνακα, ο οποίος περιλαμβάνει και τα τρία γραφικά συστήματα της μινωικής Κρήτης), σε σύγκριση με έναν απλό πίνακα αρχαίων αλχημικών συμβόλων στοιχείων, διαπιστώνουμε πως το 25% των χημικών συμβόλων του πίνακα ταυτίζονται απολύτως με σύμβολα των μινωικών πινάκων. Εάν συγκρίνομε τα υπόλοιπα αλχημικά σύμβολα, με κάποια ανοχή σε διαφορές μικρών λεπτομερειών, θα αντιληφθούμε ότι και αυτά τα σύμβολα αντιστοιχούν σε ιδεογράμματα ή και σε απλά γράμματα του πίνακα του Paul Faure.

Το ίδιο συμβαίνει και με πίνακες αλχημικών συμβόλων νεωτέρων εποχών, όπως αυτός του Ισαάκ Νεύτωνος, τον οποίο παραθέτομε επίσης (σ. 33). Σε αυτόν υπάρχουν κάποια νεώτερα σύμβολα, τα οποία προστέθηκαν με την πάροδο των αιώνων και χαρακτηρίζουν ύλες, τις οποίες δεν χρησιμοποιούσαν οι αρχαιότεροι αλχημιστές. Όμως, τα βασικά στοιχεία, όπως τα μέταλλα, συμβολίζονται με σύμβολα γραφής της προϊστορικής μινωικής Κρήτης.

Η φιλοσοφική λίθος

Η φιλοσοφική λίθος κατέχει μια ειδική θέση στην αναζήτηση για την αιώνια ζωή. Υπήρχε η φήμη ότι το μυστηριώδες υλικό των αλχημιστών είχε τη δύναμη να κρατά μακριά το θάνατο και να σταματά τη φθορά που κατατρώγει τη ρίζα της γήινης ύπαρξης. Η φιλοσοφική λίθος είναι ένα σύμβολο της μονιμότητας και της τελειώσεως, την οποία άνθρωπος πάντα αναζητούσε. Το αλχημιστικό όνειρο της μεταστοιχειώσεως των αγενών μετάλλων σε χρυσό δεν ήταν μια μέθοδος για γρήγορο πλουτισμό, ήταν ένα όνειρο στο οποίο ο θάνατος δεν έπαιζε κανένα ρόλο (εικ. 7).

Υπάρχει ένα παράδοξο πρόβλημα σχετικά με την πίστη των ανθρώπων στην αποτελεσματικότητα της Αλχημίας. Γιατί, δηλαδή, το πείραμα που αποσκοπεί στη δημιουργία της φιλοσοφικής λίθου, και το οποίο πάντοτε απο-

1. Συγκριτικός πίνακας των τριών κρητικών συστημάτων γραφής (Paul Faure).

2. Πίνακας με την ιερογλυφική γραφή.

Συγκρίνοντας τους πίνακες των προϊστορικών γραφών (πίν. 1-4) με τους τρεις αλχημιστικούς πίνακες (πίν. 5-7), διαπιστώνουμε πως το 25% των αλχημικών συμβόλων ταυτίζονται με τα σύμβολα των προϊστορικών γραφών.



3. Γραμμική Α γραφή.

01	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
02	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
03	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
04	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
05	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
06	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
07	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
08	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
09	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
10	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
11	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
12	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
13	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
14	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
15	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
16	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
17	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
18	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
19	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
20	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
21	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
22	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
23	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
24	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
25	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
26	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
27	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
28	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
29	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω
30	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω

4. Γραμμική Β γραφή.



6. Αλχημιστικά σύμβολα στοιχείων από μεσαιωνικό χειρόγραφο.

ΕΡΕΜΙΑ ΕΠΙ ΤΩ ΑΛΗΜΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΓΩΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΤΕΧΝΙΚΑΙΣ
 ΙΥΓΓΡΑΜΜΑΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΕΞ ΑΛΛΗΤΗΡΩΝ ΕΥΡΕΤΗΚΩΝ
 ΠΡΩΤΟΙΣ ΛΟΓΟΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ :-

Α	ΧΥΝΟΙ	Β	ΒΑΛΙ ΧΥΤΟΙ
Β	ΧΥΤΟΥ ΡΙΝΗΛΛ	Γ	ΠΛΗΝΗ ΧΥΡΟΙ
Γ	ΧΥΤΟΥ ΠΕΤΑΛ	Δ	ΚΡΩΑΙ ΦΑΙΝΟΝ ΜΑΛΙΣ
Δ	ΧΥΤΟΙ ΚΕΚΑΤΑΜΕΝ	Ε	ΖΙΤΙ ΦΑΙΣΩΝ ΗΛΕΚΤΡΙΣ
Ε	ΧΥΤΟΙ ΔΙΚΤΡΟΝ	ΣΤ	ΖΗΤΗΤΟΙΣ ΠΙΣΤΗΡΟΙ
ΣΤ	ΧΥΤΟΙ ΚΟΝΑ	Ζ	ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΦΩΙ ΦΟΡΧΑΛΚΙ
Ζ	ΜΑΛΙΣ ΧΥΝΟΥ	Η	ΕΡΩΜΕΤΕΛΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΟΙ
Η	ΧΥΡΟΙ	Θ	ΜΑΧΙ ΒΑΤΟΥ
Θ	ΧΥΡΟΙ ΤΡΙΝΗΛΛ	Ι	ΜΑΛΙ ΒΑΟ ΚΑΛΚΗ
Ι	ΧΥΡΟΙ ΤΕΤΑΛ	Κ	ΜΑΛΙ ΒΑΟΥ ΡΙΝΗΛΛ
Κ	ΧΥΡΟΙ ΧΥΚΟΝΑ	Λ	ΜΑΛΙ ΒΑΟ ΚΕΚΑΤΑ ΜΕΝΟΙ
Λ	ΧΥΡΟΙ ΚΕΚΑΤΑ ΜΕΝΟΙ	Μ	ΚΑΙΣΤΗΡΟΙ
Μ	ΧΑΛΚΟΙ ΧΥΡΟΙ	Ν	ΚΑΙΣΤΗΡΟΙ ΡΙΝΗΛΛ
Ν	ΧΑΛΚΟΙ ΤΗ	Ξ	ΚΑΙΣΤΗΡΟΙ ΤΕΤΑΛ
Ξ	ΧΑΛΚΟΙ ΡΙΝΗΛΛ	Ο	ΚΑΙΣΤΗΡΟΙ ΚΕΚΑΤΑ ΜΕΝΟΙ
Ο	ΧΑΛΚΟΙ ΤΕΤΑΛ	Π	ΥΑΡΧΥΡΟΙ
Π	ΧΑΛΚΟΙ ΚΕΚΑΤΑ ΜΕΝΟΙ	Ρ	ΝΕΦΙΔΗ
Ρ	ΙΣΧΑΛΚΟΙ	ΣΤ	ΛΙΤΗΝ ΤΑΠΙΣΑΝ
ΣΤ	ΙΣΧΑΛΚΟΙ	Ζ	ΖΗΤΗΤΟΙΣ ΠΙΣΤΗΡΟΙ
Ζ	ΙΣΧΥΡΟΙ	Η	ΛΙΤΗΡΟΙ
Η	ΙΣΧΥΡΟΙ ΡΙΝΗΛΛ	Θ	ΤΙΟΝ ΜΑΓΩΝ
Θ	ΙΣΧΥΡΟΙ ΤΕΤΑΛ	Ι	ΤΙΟΝ
Ι	ΙΣΧΥΡΟΙ ΚΟΝ	Κ	ΜΑΓΩΝ ΜΑΓΩΝ
Κ	ΜΑΛΙΣ ΒΑΟ	Λ	ΦΕΙΣΤΗΡΟΙ ΔΗΜΟΙ

5. Σύμβολα αλχημικών μετάλλων από ελληνικό χειρόγραφο.

BAPH
 ANA 3E 3E PE 3E
 ONE FOUND EQUAL QUANTITY ONE OUNCE ONE DRAM ONE POUND ONE SCALAR

YAIKA
 X ACE SOU T L E V
 CLANG ACE SOU T L E V METRE

ΣΤ Α Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 LIME CRYSTAL GUNNEL METH ALUM CLAY VANDAR SUGAR

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 ROCK SALT SEA SALT SALT BARK CUPRESSUS HAZARDUM WAX SOAP

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 ORENE MARINE VERDONES YELLOW LIME ROBBY WINE SPORE

METALLA
 Θ C ♀ ♂ ♁ ♂ ♁ ♂
 GOLD SILVER COPPER LEAD IRON TIN ZINC STEEL MERCURY

ΔΙΑΦΟΡΑ
 Δ Δ Δ Ι Δ Ε Χ Ζ Η Θ
 SMITH AER FEARS WATER BRY WIND SPORE SUPPER FALL WINTER

ΟΡΓΑΝΑ
 Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 YE SPELL RETORT ORACLE RECREMER ORNAMENT NICK SCAL

7. Πίνακας συμβόλων αλχημείας του Νεύτωνος (17ος αι.)

τυγχάνει, αντιμετώπιστηκε επί αιώνες με τόση επιμονή και πίστη; Βεβαίως είναι γνωστό με πόση προθυμία το ανθρώπινο πνεύμα αποδέχεται την πρόληψη που ενισχύει τις ελπίδες του για ισχύ και πλούτο και με πόση ζέση εμμένει σε αυτές. Η γοητεία της μαγείας, όπως επίσης και οι αστρολογικές προφητείες, οι οποίες είναι πάντοτε συνδεδεμένες με τη μαγεία, δεν είναι λιγότερο χμαιρικές. Όμως η έλξη που ασκεί η Αλχημία και η διαχρονικότητά της έχουν περισσότερο φιλοσοφικά αίτια. Η Αλχημία δεν είναι απλώς σύνολο συνταγών για πλουτισμό αλλά είναι μια αληθινή επιστήμη, τη διαμόρφωση της οποίας, πέρα από τις πρακτικές γνώσεις, ανέλαβαν οι σοφοί των αλεξανδρινών χρόνων που αφοσιώθηκαν σε αυτήν και τη διαμόρφωσαν στο πλαίσιο του γενικού συστήματος γνώσεων εκείνης της εποχής, το οποίο θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν, εξετάζοντας και τις θεωρίες με τις οποίες δικαιολογούσαν τις δικές τους μεθόδους και οργάνωναν τα πειράματά τους. Οι θεωρίες αυτές είναι μεταφυσικές και συνδέονται στενά με τις απόψεις των αρχαίων Ελλήνων για τη φύση της ύλης. Διότι, αντίθετα από ό,τι πιστεύουν πολλοί, η Αλχημία δεν παρήχθη μόνη και αμιγής από τον αιγυπτιακό κόσμο, ούτε το όνομά της έχει σχέση με το chem, το μαύρο χρώμα της αιγυπτιακής γης, εξαραβι-

σθέν σε alchem και επέκεινα σε αλχημία κ.λπ. Διότι, ως γνωστόν, τα πρώτα αλχημικά συγγράμματα εμφανίζονται μετά τη συγχώνευση του ελληνικού και του αιγυπτιακού πολιτισμού στην Αλεξάνδρεια. Σε μια εποχή όπου οι δυο αυτοί πολιτισμοί κατέρρεαν, στα κείμενα αυτά συναντούμε ένα περίεργο κράμα γνώσεων ποικίλης προελεύσεως.



9. Ο Παράκελσος.

Στα έργα αυτά, πέραν των καθαρά εμπειρικών περιγραφών και μεθόδων, προερχομένων από τις πρακτικές γνώσεις των χημικών βιοτεχνιών της αρχαιότητας, και πέραν



8. Ο αλχημιστής ποτίζει συμβολικά τον θείο δράκοντα Αγαθοδαίμονα, με το περίφημο κόκκινο ελιξήριο της τέχνης του, χαρίζοντάς του την αθανασία. Μικρογραφία του 17ου αι.

των καθαρά μυστικιστικών επινοημάτων (εικ. 8), στα οποία ήδη έχουμε αναφερθεί και τα οποία είναι ανατολικής και γνωστικής προελεύσεως, υπάρχει και σειρά φιλοσοφικών διδαγμάτων, τα οποία προέρχονται από τους Έλληνες φιλοσόφους και για τα οποία θα μπορούσαμε να πούμε πως συναποτελούν και τη θεωρία της νεώτερης επιστήμης. Η πρώτη μας εντύπωση είναι ο διπλός χαρακτήρας της χημείας με πολλαπλό αντικείμενο, θετικό και μυστικιστικό συγχρόνως, και ο εσωτερικός λόγος των μετουσιώσεων, τους νόμους των οποίων ερευνά αυτή η επιστήμη. Η αναφορά της Αλχημίας στη φιλοσοφία, όπως παρουσιάζεται στα κείμενα των Ελλήνων αλχημιστών, ουδόλως αποτελεί φαντασίωση. Απόδειξη αυτού είναι το ότι αναφέρεται επίμονα ο Δημόκριτος, και βεβαιώνεται η σχέση του και από τον Ζώσιμο τον Γνωστικό, γνώστη των ιδεών του Πλάτωνος, του οποίου έγινε και

βιογράφος. Οι πρώτοι συγγραφείς, των οποίων τα ονόματα βρίσκονται στην ιστορία εκείνης της εποχής, ο Συνέσιος, ο Ολυμπιόδωρος και ο Στέφανος, είναι φιλόσοφοι της Νεοπλατωνικής Σχολής. Ο Ολυμπιόδωρος και ο Στέφανος μνημονεύουν τους Πυθαγορείους, την Ιωνική και την Ελεατική Σχολή τις οποίες γνωρίζουν. Το ίδιο και οι σχολιαστές και υπομνηματιστές των πηγών, ο Χριστιανός Φιλόσοφος και ο Ανεπίγραφος. Τις τυποποιημένες, πλέον, αυτές ιδέες των αλχημιστών τις υιοθέτησαν οι Άραβες και κατόπιν οι Δυτικοί. Όμως πάντα συνδέονται με την Ιωνική Σχολή και μάλιστα με τις ιδέες του Πλάτωνος. Αυτό το είχε ήδη παρατηρήσει, τον 11ο αιώνα, ο Ψελλός, ο οποίος κατέγραφε τις κατ' αυτόν αποδείξεις των δεσμών των αλχημιστών και των Ιώνων φιλοσόφων, σε επιστολή του προς τον τότε πατριάρχη Ξιφιλίνο (Βιβλιοθήκη της Λυόν, χφ. 2327, φ. 204.). Συγκεκριμένα, παρατηρούσε «ό,τι οι θεολόγοι (οι καθαυτοί φιλόσοφοι) εννοούν με τη λέξη τα θεία, είναι το ίδιο που λένε και οι φυσικοί (οι φυσικοί φιλόσοφοι) με τη λέξη ύλη. Όποιος κρίνει τους αλχημικούς συγγραφείς έχει να κάνει με την πάλη μεταξύ μεταφυσικού και φυσικού φιλοσόφου, οι οποίοι μιλούν την ίδια γλώσσα και χρησιμοποιούν τα ίδια σύμβολα, αλλά πάντοτε με διαφορετική σημασία». Βλέπουμε, λοιπόν, πως η Αλχημία, από τους μύστες της εθεωρείτο θετική επιστήμη και φιλοσοφία μαζί, που βασιζόταν στους Έλληνες φιλοσόφους, όπως θα αποσαφηνιστεί στα επόμενα άρθρα του αφιερώματος. Άποψη που επικυρώνει και συμπληρώνει ο πολύς Παράκελσος (εικ. 9), τον 16ο αιώνα, με τα παρακάτω λόγια: «Η φύση είναι τόσο προσεκτική και ακριβής στη δημιουργία της, που δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς μεγάλη επιδεξιότητα, γιατί εκείνη δεν παράγει τίποτε που να είναι τέλειο. Ο άνθρωπος πρέπει να φέρει το κάθε τι σε τελειότητα. Αυτή η εργασία, το να φέρνει κάποιος τα πράγματα στην τελειότητά τους, ονομάζεται "Αλχημία". Ο άνθρωπος είναι ένας αλχημιστής που φέρνει στο τελικό σημείο προορισμού τους αυτά που η φύση αναπτύσσει για να χρησιμοποιούνται απ' αυτόν. Αυτό που το μάτι συλλαμβάνει στα βότανα ή στις πέτρες ή στα δέντρα δεν είναι ακόμη το ίαμα· τα μάτια βλέπουν μόνο τη σκουριά. Μέσα όμως, κάτω από τη σκουριά, εκεί βρίσκεται κρυμμένο το ίαμα. Πρώτα πρέπει να καθαριστεί από τη σκου-



10. Ο Ήφαιστος φέρει στον κόσμο τη θεά της σοφίας, Αθηνά, σχίζοντας το κρανίο του Διός. Στο βάθος ξεχωρίζουν οι γνωστές αλχημιστικές φιγούρες από την ελληνική μυθολογία. Michel Maier, *Atalanta fugiens*, 1618.

ριά· ύστερα το βλέπουμε. Αυτό είναι Αλχημία, και αυτό είναι λειτουργήμα του Ήφαιστου (εικ. 10): αυτός είναι ο φαρμακοποιός και ο χημικός του φαρμάκου».

Τα απόκρυφα αλφάβητα των αλχημιστών

Παρόλο που όλος ο 20ός αιώνας διανθίζεται με τη συνεχή δημοσιοποίηση και έκδοση απόκρυφων κειμένων και την «επανάδρυσση» μυστικών ταγμάτων και εταιρειών, στην πραγματικότητα ουδεμία γνώση-κλειδί έχει διαρρεύσει από τους αληθινούς δασκάλους, οι οποίοι ούτε γράφουν κείμενα ούτε εκδίδουν βιβλία, αλλά εξακολουθούν να μεταδίδουν τη γνώση, λίγο προφορικά και περισσότερο διά της μεθόδου της ωσμώσεως, σε μίαν αλυσίδα μαθητών, οι οποίοι με τη σειρά τους διαδέχονται ο ένας τον άλλον, κάθε τέσσερα έως πέντε έτη. Επειδή πολλά μεσαιωνικά κείμενα αναφέρονται επίμονα στη «φιλοσοφική λίθο», η αλχημία έχει παρεξηγηθεί από τους πολλούς ως μέθοδος κατασκευής χρυσού, και μάλιστα αποτυχημένη, ή στην καλύτερη περίπτωση θεωρείται ως, εκ τυχαιών συμπτώσεων γενομένη, μητέρα της Χημείας.

Όμως οι πρώτοι διδάξαντες την ευγενή, αλλά απόκρυφη αυτή επιστήμη, αρχαίοι Έλληνες είχαν τελείως διαφορετική γνώμη, όπως φαίνεται και από την πληροφορία που

μας παραθέτει ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς. Το ότι δηλαδή οι Αιγύπτιοι ιερείς δίδασκαν την ιερή αυτή τέχνη μόνο στα παιδιά τους και στα παιδιά των ηγεμόνων.

Αλλά και η απορρέουσα, από τη βαθιά γνώση της Ερμητικής Επιστήμης της Αλχημίας, τέχνη της χρυσοποιίας εχρησιμοποιείτο κατά κόρον στην αρχαία Ελλάδα, ήδη από την προϊστορική εποχή, όπως φαίνεται από την αφθονία των χρυσών κτερισμάτων, χρηστικών αντικειμένων και λατρευτικών αγαλμάτων, που αποκαλύπτονται κατά τη διάρκεια αρχαιολογικών ανασκαφών. Η τέχνη αυτή της μεταβολής αγενών μετάλλων σε ευγενή, όπως ο χρυσός, ονομαζόταν «χυμευτική», από το χρυσοφόρο μέταλλο το οποίο εκαλείτο «χύμα». Όπως φαίνεται μάλιστα, εκ των πραγμάτων, άτομα τα οποία γνώριζαν αυτή την τέ-

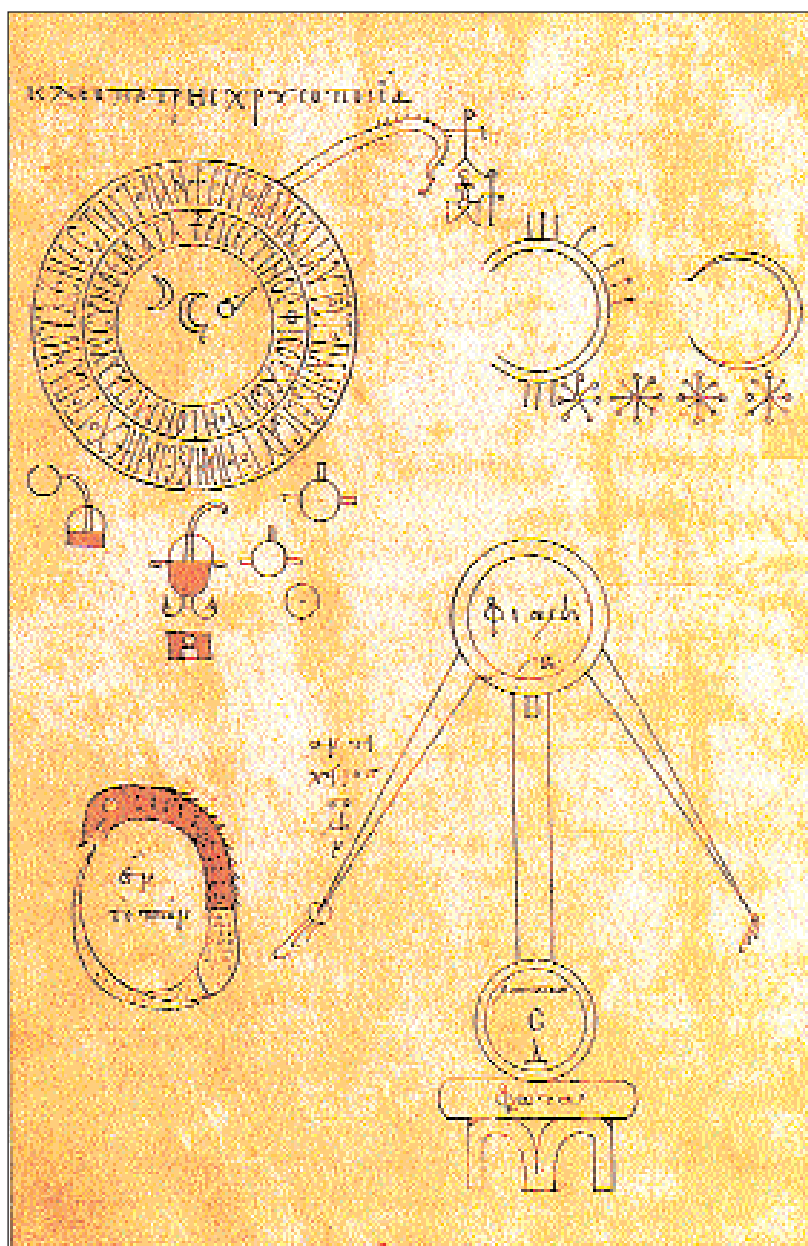
χνη συνόδευαν τον Μέγα Αλέξανδρο καθ' όλη τη διάρκεια των εκστρατειών του, κατασκευάζοντας χρυσόν για τη συνεχή και απρόσκοπτη πληρωμή των εφοδίων του στρατού και των μισθών των στρατιωτών του.

Ονόματα γνωστά στην Ελλάδα κατά τη Ρωμαϊκρατία, όπως ο Γαληνός, ο Διοσκορίδης, ο Αρχιμήδης, ακόμα και η Κλεοπάτρα (εικ. 11) (ας σημειωθεί πως οι Άραβες συγγραφείς του 10ου αιώνα παρουσιάζουν την Κλεοπάτρα ως σοφόν και φιλόσοφον –είχε συγγράψει κείμενα με θέματα την ιατρική και την κοσμητική τέχνη– αλλά κυρίως την εμφανίζουν ως αλχημίστρια, η οποία εφηύρε ένα όργανον για την ανάλυση των υγρών) αλλά και Ρωμαίοι όπως ο Πλίνιος και ο Βιτρούβιος, κράτησαν την επιστήμη της Αλχημίας σε ένα σεβαστό επίπεδο, το οποίο διατήρησαν οι σοφοί των

πρώτων βυζαντινών χρόνων, όπως ο Ζώσιμος, ο Πελάσιος, ο Συνέσιος και ο Πρόκλος. Όμως, το 529, ο Ιουστινιανός αποτελείωσε το έργο του Θεοδοσίου του «Μεγάλου», εξαφανίζοντας ό,τι είχε απομείνει στον τότε πολιτισμένο χριστιανικό κόσμο, από τις αρχαίες ελληνικές επιστήμες και τη Φιλοσοφία, κλείνοντας την Πλατωνική Ακαδημία των Αθηνών. Τότε οι γνωρίζοντες την ιερή τέχνη της Αλχημίας κατέφυγαν στη Συρία και την Περσία, όπου μετέδωσαν την αρχαία γνώση, με αποτέλεσμα οι Άραβες να αποβούν οι σωτήρες των ανθρωπίνων πολιτισμικών αξιών, μεταδίδοντας επέκεινα και αυτοί, μέσω της κήτσεως της Ισπανίας, τα αρχαία ελληνικά επιστημονικά κείμενα, και βεβαίως μαζί και αυτά της Αλχημίας ως «Alkimiya». Από τη λέξη αυτή έχομε και την εσφαλμένη πιθανή ετυμολόγηση της λέξεως Αλχημία – την αιγυπτιακή εκδοχή του υποθετικού Al Khem (χώμα), την οποία θεωρώ εντελώς αβάσιμη.

Η πραγματική ετυμολόγηση της λέξεως Αλχημεία, της οποίας η αρχική γραφή ήταν Αρχημία, είναι η Αρχημία, σύνθεση δηλαδή του «αρχή μία». Την πληροφορία αυτή μας παρέχει ο Παράκελσος, ο οποίος στα συγγράμματά του αναφέρει ότι αρκετές φορές η Αλχημία ονομάζεται «Αρχημία», κάτι το οποίον επιβεβαιώνει ο G. Vossius στην *Ετυμολογία της Λατινικής Γλώσσης* (Νάπολη 1762), όπου παρατηρεί ότι ο όρος alchimia είναι παραφθαρμένος τύπος της λέξεως «αρχημία».

Οπωσδήποτε, η Αλχημία είναι η επιστήμη η οποία μελετά τις διαδοχικές μορφές τις οποίες παίρνει κάθε φυσικό ον (από έναν απλό λίθο μέχρι και τον άνθρωπο) κατά τη, διά συνεχών μεταστοιχειώσεων και αργότερα μετενσαρκώσεων, εξέλιξή του. Ορίζει δε το Σύμπαν ως κάτι ενιαίο, εκδηλώσεις του οποίου είναι όλα τα φαινόμε-



11. Αλχημιστική συνταγή χρυσοποιίας της Κλεοπάτρας. Από ελληνικό χειρόγραφο του 11ου αι.

μενα και τα όντα. Η «ουσία», λοιπόν, που πληροί τον άπειρο χώρο εμφανίζει απέραντη ποικιλία εκδηλώσεων, οι οποίες ακολουθούν νόμους μεταβολής και θετικής εξέλιξης, όπου η αλλοίωση και ο θάνατος είναι φαινομενικά διότι, ούτως ή άλλως, δεν δύνανται να συνυπάρχουν ως πραγματικότητες με την εξέλιξη. Το μέγα έργο δε του Αλχημιστού είναι η εύρεση των πρωταρχικών στοιχείων των όντων, και η γνώση των μεταβολών τις οποίες υπέστησαν, μέχρι τη σημερινή τους εξέλιξη, προκειμένου αυτός, ως άλλος Θεός, να αναγάγει τα όντα, μαζί και τον εαυτό του, στην αρχική τους καθαρή μορφή ενεργείας ή σε αυτό που οι Ινδουιστές αποκαλούν τελικό στάδιο εξέλιξης του ανθρωπίνου όντος, τη Νιρβάνα ή άλλως ένωση με τον Θεό, σε μια ποθητή προσωπική ανυπαρξία αλλά αδιάλειπτη συνύπαρξη με το θείον.

Είναι φανερή η ομοιότητα της ουσίας της έννοιας της Αλχημίας με την αρχαία ελληνική σκέψη. Η γνώση για τη δημιουργία του Σύμπαντος, η εμβάθυνση για την πραγματική φύση του ανθρώπου, την πτώση του και την επακολουθούσα κάθαρση είναι, σαφέστατα, προϊόντα του πανάρχαιου ελληνικού πνεύματος. Διότι, εξ όσων γνωρίζουμε ήδη από τον Θαλή τον Μιλήσιο (Ζ΄ αι. π.Χ.), οι Έλληνες φιλόσοφοι ανήγαγαν τον σύμπαντα κόσμο σε μία μόνη αρχή «έμψυχη» και σε διαρκή κίνηση, αναγνώριζαν δε αυτόν ως τον αρχέτυπο κόσμο των αποκρυφιστών.

Μια απλή σύγκριση ορφικών και πυθαγορείων κειμένων με αλχημιστικά συγγράμματα δείχνει καθαρά ότι οι Πυθαγόρειοι υπήρξαν συνεχιστές των Ορφικών, αλλά και ότι οι καθαρικές τους τελετουργίες παραπέμπουν ασφαλώς στο ιερό έργο της Αλχημίας. Άλλωστε, όλη η πανάρχαια ελληνική μυθολογία των μυστών, όπως και οι παραδόσεις με τις οποίες καλλιεργήθηκε το πνεύμα των πρώτων Ελλήνων φιλοσόφων, υποδεικνύουν ότι θα πρέπει, στο προϊστορικό πολιτισμικό παρελθόν της Ελλάδας να υπήρχαν και άλλα παρεμφερή φιλοσοφικο-θρησκευτικά συστήματα, πέραν του Ορφικού. Και αυτό διότι φαίνεται λογικό, σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο να υπήρξαν και άλλοι στοχαστές της ανθρωπίνης φύσεως, οι οποίοι θα πρότειναν τη λύτρωση μέσω της καθάρσεως της ψυχής.

Όμως, και αυτή η, παγκοσμίως θαυματομένη, φιλοσοφική σκέψη, που έφθασε μέχρι των ημερών μας, δεν αντιπροσωπεύει παρά ελάχιστα σπάργματα από τα αρχικά κείμενα, τα οποία, σχεδόν στο σύνολόν τους, κατεστράφησαν συστηματικά στο πλαίσιο της, μερίμνη της κρατικής εξουσίας, βιαίας εξαπλώσεως του ιουδαιοχριστιανισμού, από τον 4ο αιώνα και εντεύθεν. Μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της ανηλεούς διώξεως της αρχαίας θρησκείας, και επομένως της ελληνικής σκέψεως, η ήδη ερμητική ιερά επιστήμη της «Αλχημίας» έπρεπε να κρυβεί από τη συνωμοσία των τότε τσαρλατάνων, αγυρτών και κατεστημένων σοφών, των χρησιμοποιούντων τακτική η οποία έχει ως αποτέλεσμα πάντοτε, μέχρι των ημερών μας, την επιβολή

στη λαϊκή μάζα. Ο όχλος, ανώριμος για να δεχθεί, χωρίς την ανάλογη παιδεία, τις αιώνιες αξίες και τη μία και μόνη αλήθεια, μπορεί να επιζεί χωρίς αυτές στο πέρασμα των χιλιετιών. Η πλέον λογική, λοιπόν, υπόθεση για εκείνη τη μισαλλόδοξη, σκοτεινή εποχή των απαρχών του Βυζαντίου, είναι ότι οι τελευταίοι μύστες κατέφυγαν σε μυστικές εταιρείες και τάγματα της Ασίας, μαζί με τα κείμενα της επιστήμης τους, καταγεγραμμένα σε μια γραφή κατανοητή μόνον από τους μνημόνους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ *Stoicorum Veterum Fragmenta*, I, 103, έκδ. J. von Arnim, Λιψία 1903-1905.

² Οι πλέον γνωστοί Έλληνες λυρικοί ποιητές στην προ του Ε΄ αιώνα π.Χ. περίοδο είναι ο Τέρπανδρος από τη Λέσβο, ο Καλλίνος από την Έφεσο, ο Τυρταίος, ο Μίμνερος, ο Θέογνις, ο Σόλων, ο Φωκυλίδης, ο Δημόδοκος, ο Σιμωνίδης, ο Αμοργίνος, ο Αρχιλοχος, ο Αλκαίος, η Σαπφώ, ο Αλκμάν, ο Στησίχορος και ο Ανακρέων. Οι πρώτοι δραματικοί ποιητές μετά τον Θέσπιν, είναι ο Χοιρίλος, ο Πρατίνας, ο Αριστίας και ο Φρύνιχος.

³ *Die Fragmente der Vorsokratiker*, 68 b 5, 1.

The Origins of Alchemy

The article deals with the content and meaning of symbols. The alchemists regarded all images and symbols "real", embodying the true nature of every substance. In the dawn of civilization knowledge was hidden under a religious or mysticized veil and every natural power was identified with or ascribed to deities. Later, when the unlimited ability of human reasoning and activity was realized, a new period in the course of humanity was initiated, during which the so-called "intermediate sciences", that is Astrology, Alchemy, Power of Stones and Medicine of Amulets, flourished.

Strong indications of irrationalism are located in certain passages of the Homeric and Hesiodic texts, which, however, are incompatible with the character of the rest of the work. Certain scholars consider that this irrationalism is due to Alchemy or to the "divine and sacred art", a contemplative process relevant to philosophy.

Furthermore, a simple comparison between the Orphic and Pythagorean texts and the alchemistic treatises clearly shows that the Pythagoreans are the successors of the Orphists and that their purification rites directly refer to Alchemy. Another comparison between the symbols of the "divine and sacred art" and those of the Minoan A and B script proves that many of them are identical: the 25% of the chemical symbols of the Minoan and the alchemistic tables coincide, while the rest correspond either to ideograms or to mere letters. It is also worth noting that in later tables of alchemistic symbols, such as that of Isaac Newton, the basic elements, metals for example, appear with the same symbol as in the Minoan Crete.